

N:o 168.

Af herr **E. Hammarlund**, *angående det högsta lönebelopp, för hvilket delaktighet i folkskollärarnes pensionsinrättning må ega rum m. m.*

Sistlidet års Riksdag beviljade ett andra ålderstillägg för ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets folkskolor. I följd häraf kommer hvarje lärare och lärarinna efter tio års oförvitlig tjenstgöring såsom ordinarie upp till ett lönebelopp af 800 kronor. Då lägsta delaktighetsbeloppet i folkskollärarnes pensionsinrättning skall motsvara »det högsta lönebelopp, hvaraf lärare, på grund af tjensteålder, enligt gällande författning eger att komma i åtnjutande», utgör sålunda från och med innevarande års början lägsta delaktighetsbeloppet i pensionsinrättningen 800 kronor.

En oegentlighet med afseende på folkskollärarnes pensionering träder dermed ännu bjertare i dagen än förut.

Då folkskollärarnes pensionsinrättning år 1867 trädde i verksamhet, var det lägsta lönebelopp, efter hvilket skoldistrikt var förbundet att ingå i pensionsinrättningen för sina folkskolläroretjenster, 400 kronor. Maximibeloppet, för hvilket kunde vinnas delaktighet i inrättningen, sattes till 1,000 kronor.

Under de 32 år, som förflutit sedan pensionsinrättningen tillkom, hafva lärarelönerna så småningom ökats, så att från och med innevarande år minimidelaktighetsbeloppet i pensionsinrättningen utgör 800 kronor eller dubbla beloppet mot år 1867. Maximidelaktighetsbeloppet står deremot oförändradt kvar vid 1,000 kronor. Medan alltså vid pensionsinrättningens tillkomst man fann det rättvist att medgifva delaktighet efter ett belopp, motsvarande $2\frac{1}{2}$ gånger minimidelaktighetsbeloppet, har nuvarande skillnaden mellan minimum och maximum i det närmaste bortfallit.

För fasthållande af den fullt rigtiga princip, som gjorde sig gällande vid pensionsinrättningens stiftande, synes det vara nödigt att med det snaraste vidtaga en ändring.

En gång förut har jag tillåtit mig fästa Riksdagens uppmärksamhet på den föreliggande frågan. Det var uti en motion (n:o 176) vid 1886 års riksdag. Med anledning af denna motion beslöt Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, »det Kongl. Maj:t ville låta utreda, hvilket inflytande en förhöjning af högsta delaktighetsbeloppet i folkskollärarnes pensionsinrättning från 1,000 kronor till 1,200 kronor skulle utöfva på nämnda inrättnings samt folkskollärarnes enke- och pupillkassas förmåga att uppfylla sina förbindelser, samt för den händelse den ifrågasatta förhöjningen kan ske utan afsevärdt ytterligare tillskott från statsverket, för Riksdagen i ämnet framlägga förslag».

Dylik utredning verkställdes, och gaf densamma vid handen, att den ifrågasatta ändringen kunde genomföras utan att någon förhöjning i statsbidraget behöfde komma i fråga åtminstone för den närmaste tiden. De kostnader, som i framtiden möjligen kunde erfordras för denna sak, belöpte sig till högst 2,600 kronor årligen.

Kongl. Maj:t hemstälde därför i proposition n:o 19 till 1887 års B-Riksdag, »att det högsta lönebelopp, för hvilket delaktighet i folkskollärarnes pensionsinrättning må ega rum, bestämmes till 1,200 kronor».

Såsom motivering för detta förslag anförde statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat följande:

»Enligt § 13 i det för folkskollärarnes pensionsinrättning gällande reglemente bestämmes hel pension med hänseende till den läraretjensten åtföljande lön, för hvilken vederbörande skolområde eller skoldistrikt vunnit delaktighet i pensionsinrättningen, och utgår med tre fjerdedelar eller 75 procent af denna lön. Då under nuvarande förhållanden högsta delaktighetsbeloppet är 1,000 kronor, kan en lärare icke från inrättningen erhålla större pension än 750 kronor. Åtskilliga vid högre folkskolor och egentliga folkskolor anstälde lärare åtnjuta dock aflöning med belopp mer och mindre öfverstigande 1,000 kronor. Skilnaden i aflöningens och pensionens belopp är för mången af dessa så betydlig, att svårighet till äfventyrs uppstår för skoldistriktet att, när läraren i anseende till ålder eller sjuklighet ej längre kan tillfredsställande förrätta sin tjenst, förmå honom att derifrån afgå. Genom den af Riksdagen ifrågasatta höjning kan lära-

rens pension ökas från 750 kronor till 900 kronor eller med 150 kronor, ett i hans lefnadsställning ej obetydligt belopp.»

Statsutskottet afstyrkte emellertid Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, och båda kamrarna fattade beslut i enlighet med utskottets hemställan.

I Andra Kammaren uppträdde flere talare till förmån för Kongl. Maj:ts proposition, under det statsutskottets afstyrkande hemställan försvarades af blott en talare. Denne framhöll, att det väsentligaste skälet för utskottets förslag var, att man ansett, »att det icke vore nödigt anslå ytterligare medel till denna pensionering, så länge folkskollärares löner på landsbygden i allmänhet icke äro högre än 700 kronor», samt att utskottet ansett, »att icke något allmänt behof här föreligger, utan endast ett enstaka i afseende på de större städerna».

Da jag nu, efter det frågan i 12 år fått hvila, ånyo dristar påkalla Riksdagens uppmärksamhet för denna angelägenhet, sker detta af den anledning, att under de flydda åren åtskilliga omständigheter inträffat, som böra medverka till en lycklig lösning af detta gamla önskemål.

Först och främst har det skälet, att »folkskollärares löner på landsbygden i allmänhet icke äro högre än 700 kronor», bortfallit. Hvarje lärare kommer nemligen nu upp till ett lönebelopp, som med endast 200 kronor understiger maximidelaktighetsbeloppet i pensionsinrättningen.

För det andra kan man icke numera säga, att här föreligger »endast ett enstaka behof i afseende på de större städerna». I minst 28 städer i vårt land utgår folkskollärelönen med högre belopp än 1,000 kronor — detta oberäknadt ersättningen för bostad, vedbrand och kofoder, för hvilka förmåner pensionsrätt ej får åtnjutas, och hvilken ersättning beräknats till ett värde af 500 à 600 kronor.

Men äfven på åtskilliga ställen på landsbygden, särskildt på platser, der lefnadskostnaderna äro synnerligen höga, hafva skoldistrikten funnit sig böra höja lärarelöner till öfver 1,000 kronor för att derigenom förskaffa sig dugliga och väl meriterade lärarekrafter. I en landsförsamling i Skåne är maximilönen till och med 1,500 kronor utom bostad och vedbrand.

Slutligen är att märka, att under det senaste årtiondet inträde i folkskollärares pensionsinrättning medgifvits för åtskilliga utom den egentliga folkskolan stående lärare, hvilkas lön öfverstiger 1,000 kronor. Så hade vid 1897 års slut delaktighet i pensionsinrättningen vunnits för 24 tjänster vid folkskollärareseminiariernas öfningsskolor (lön med ålderstillägg 1,800 kronor) och för 21 tjänster vid småskollärareseminiarierna.

För alla dessa lärarekategorier föreligger ett behof att få maximidelaktighetsbeloppet i pensionsinrättningen höjdt. En dylik höjning utgör endast ett vidhållande af de principer, som gjorde sig gällande vid pensionsinrättningens bildande. Den komité, som förberedde pensionsinrättningens tillkomst, yttrade nemligen i sitt komitéutlåtande följande:

Det skulle »vara både obilligt och till skada för undervisningen, om all rätt till delaktighet i inrättningen för lärare vid de egentliga folkskolorna skulle begränsas af minimilönen, och om någon möjlighet icke bereddes de lärare, som åtnjuta högre lön, att äfven få pensionen förhöjd. Ty om en lärare till följd af drygare lefnadskostnader eller af annat skäl anses behöfvä större lön än andra, fordrar billighet och rättvisa, att också hans pension i samma mån förhöjes. Och om pensionsinrättningen icke bereder möjlighet härtill, utan den afskedade läraren till följd af pensionens otillräcklighet måste antingen genom försakelser och umbäranden genomkämpa sin ålderdom, eller såsom ett nådehjon falla kommunen till last, kan pensionsinrättningen icke anses uppfylla sitt närmaste ändamål, som är att bereda den orkeslöse läraren ett nödtorftigt uppehälle. Det skulle också mycket menligt inverka på undervisningen, i fall pensionen för en lärare nödvändigt måste bestämmas efter en möjligen vida lägre lön, än han åtnjuter, emedan han derigenom skulle se sig tvungen att stanna kvar vid tjensten så länge som möjligt, äfven sedan han icke längre egde krafter att sköta sitt kall.»

Det är uppenbarligen med hänsyn framför allt till här sist åberopade omständighet — alltså skolans välförstådda intresse — som ett par skoldistrikt på grund af den nuvarande pensionens låga belopp beslutat tilläggspensioner för sina lärare. Detta sätt att lösa frågan kan emellertid ej väntas vinna allmänna efterföljd, helst det nog förefaller skoldistriktet oegentligt, att det skall på *två* olika sätt söras för lärarnes pensionering. Då det finnes en pensionsinrättning för folkskollärarne, synes det riktigast, att denna åtminstone bereder skoldistriktet en *möjlighet* att fylla det behof, som här föreligger.

Eftersom minimidelaktighetsbeloppet under de gångna 32 åren blifvit fördubbladt, borde äfven maximidelaktighetsbeloppet rätteligen ökas i samma proportion, d. v. s. bestämmas till 2,000 kronor. Jag skall dock icke föreslå en så hög siffra, utan tror att ändamålet vinnes, i fall man sätter maximum till 1,600 kr., d. v. s. dubbla beloppet af nuvarande minimum. För tienst, som vunnit delaktighet efter nämnda belopp, skulle hel pension utgöra 1,200 kronor — en i alla fall afsevärd minskning i årsinkomsten för lärare, som åtnjuter i lön t. ex. 2,250 kronor.

Skoldistriktens bidrag till pensionsinrättningen ökas visserligen i samma mån delaktighet för läraretjänsterna begäres och erhålles efter högre lönebelopp. Det kan dock antagas, att ett genomförande af förslaget skulle kräfva i någon mån ökad bidrag från statsverket, väl icke för enke- och pupillkassan, som befinner sig i en mycket god ställning, men deremot för folkskollärares pensionsinrättning.

År 1886 voro 206 tjänster delaktiga i pensionsinrättningen efter högsta medgifna belopp. Enligt af sakkunnig gjord utredning skulle, om för *alla* dessa tjänster begärts och erhållits delaktighet efter 1,200 kronor, erfordrats ett årsanslag af 2,600 kronor.

År 1897 hade antalet tjänster, som voro delaktiga efter 1,000 kronor, ökats till 433. Om för *alla* dessa begärdes och erhöles delaktighet efter 1,200 kronor, skulle alltså krävas ett årsanslag af 5,465 kronor. Om derutöfver för *några* tjänster delaktighetsbeloppet ytterligare höjdes till 1,300 à 1,600 kronor, så skulle än vidare erfordras omkring 2,500 kronor, alltså inalles omkring 8,000 kronor.

Ganska säkert är emellertid, att, om medgifvande lemnas skoldistriktet att vinna delaktighet i pensionsinrättningen efter belopp intill 1,600 kronor, det skall dröja en anseelig tid, innan de 433 tjänster, som nu äro delaktiga efter 1,000 kronor, komma upp till det blifvande maximidelaktighetsbeloppet. Och då för genomförande af den år 1887 ifrågasatta förhöjningen ingen uppoffring från statsverkets sida då behöfde ifrågakomma, kan ganska säkert den nu föreslagna rättvisa reformen komma till stånd, utan att för närvarande mera än på sin höjd 5,000 kronors förhöjning i årsanslaget för folkskollärares pensionering varder erforderlig.

På grund af det anförda tillåter jag mig värdsamt hemställa:

dels att Riksdagen måtte besluta, att det högsta lönebelopp, för hvilket delaktighet i folkskollärares pensionsinrättning må ega rum, bestämmes till 1,600 kronor;

dels att Riksdagen för detta ändamål måtte höja det såsom bidrag till folkskollärares pensionering uppförda årsanslag med 5,000 kronor.

Stockholm den 28 januari 1899.

Emil Hammarlund.